

III. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

ZMIANY SPOŁECZNE A ZMIANY W PRAWIE XIII Zjazd Katedr Teorii Państwa i Prawa Kazimierz Dolny, 21 - 23.09.1998 r.

W dniach od 21 do 23 września 1998 roku Kazimierz Dolny był miejscem obrad XIII Zjazdu Katedr Teorii i Filozofii Prawa. Zjazdowi towarzyszyły obrady Polskiej Sekcji IVR. Organizatorem Zjazdu był Zakład Teorii Państwa i Prawa Instytutu Historii i Teorii Państwa i Prawa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kierowany przez prof. dr. hab. Leszka Leszczyńskiego.

W Zjeździe uczestniczyli przedstawiciele polskiej teorii i filozofii prawa oraz goście zagraniczni. Tematyka Zjazdu „Zmiany społeczne a zmiany w prawie – aksjologia, konstytucja, integracja europejska” została określona na XII Zjeździe w Łodzi. Pod kątem tak zakreślonej problematyki, zostały przewidziane trzy referaty wiodące, którym towarzyszyły liczne inne referaty i komunikaty przygotowane przez reprezentantów wielu polskich ośrodków naukowych. W oparciu o przedstawione referaty i komunikaty toczyła się dyskusja.

Referaty wiodące przygotowali:

- prof. dr hab. Krzysztof Palecki (Uniwersytet Jagielloński) – *O aksjologicznych zmianach w prawie;*
- prof. dr hab. Marek Zirk-Sadowski (Uniwersytet Łódzki) – *Instytucjonalny i kulturowy wymiar integracji prawnej;*
- prof. dr hab. Piotr Winczorek (Uniwersytet Warszawski) – *Kilka uwag o konstytucjonalizacji źródła prawa w akcie z dnia 2 kwietnia 1997 roku.*

Pozostałe referaty opracowane zostały przez profesorów i innych doświadczonych pracowników naukowych (niekiedy przy współudziale asystentów i doktorantów). Zjazd był okazją do zaprezentowania się najmłodszych pracowników naukowych, którzy swoje przemyślenia i uwagi ujęli w przedstawionych przez siebie komunikatach.

Porządek obrad objął siedem sesji, w trakcie których najpierw przedstawiano referaty i komunikaty, a następnie miała miejsce dyskusja.

Sesji pierwszej przewodniczyła prof. dr hab. Sławomira Wronkowska.

W trakcie sesji pierwszej zostały wygłoszone referaty wiodące prof. dr. hab. Krzysztofa Pałeckiego (Uniwersytet Jagielloński) oraz prof. dr. hab. Marka Zirk-Sadowskiego (Uniwersytet Łódzki). Oba referaty spotkały się z uznaniem zebranych, co znalazło wyraz w przebiegu dyskusji.

Pierwszy nurt dyskusji dotyczył referatu prof. K. Pałeckiego, który w swoim wystąpieniu skoncentrował się na zmianach w podstawie aksjologicznej systemu prawa. W trakcie tej części dyskusji wyróżniono cztery główne grupy problemów: stosunek zachodzący między aksjologią a treścią prawa, sposób wpływania zmian aksjologicznych na prawo i jego przemiany, relację: wartości indywidualne a wartości społeczne, znaczenie koncepcji racjonalnego prawodawcy (prof. M. Zieliński). Poruszone także zostały kwestie metodologiczne i zwrócono uwagę na charakter indywidualny (dr J. Śmiałowski).

Za niepokojące uznane zostało zjawisko polegające na tym, że zmiany aksjologiczne nie tylko są wyprzedzane przez zmiany w prawie, ale są one wprost wymuszane; często zjawisku temu towarzyszy wykorzystywanie środków masowego przekazu (prof. M. Zieliński). Podkreślono także, że dodawanie coraz to nowych wartości do systemu prawa pociąga za sobą poważne konsekwencje, zwłaszcza w okresie tranżycji – problemy związane są z przekształcaniem wartości w cele, a następnie z realizacją tych celów.

Ponadto wyrażono poglądy, że w rozważaniach na tematy aksjologii nie można uniknąć wypowiedzi o charakterze perswazyjnym (prof. S. Kaźmierczyk) oraz iż dyskurs aksjologiczny musi być zawsze perswazyjny. Uznano, że zmiany wartości nie są zbyt wyraźne, natomiast występują zmiany preferencji w ramach tych samych wartości (prof. S. Czepita, prof. K. Pałeczki).

Drugi nurt dyskusji, związany z referatem prof. M. Zirk-Sadowskiego, dotyczył przede wszystkim koncepcji racjonalnego prawodawcy. Podkreślono, iż założenie racjonalności prawodawcy

winno być przekładane zarówno na dyrektywy tworzenia prawa, jak i na dyrektywy funkcjonalne; bez tego założenia nie można byłoby poradzić sobie w procesie interpretowania prawa (prof. M. Zieliński). Za niewystarczające uznano samo stwierdzenie, że prawodawca ma być racjonalny; ważne jest przyjęcie określonego modelu racjonalności (prof. M. Zirk-Sadowski). Referent oznajmił, że udało się zrekonstruować koncepcję racjonalności bliską do koncepcji racjonalności racjonalnej – jest to Weberowski model racjonalności. Ponadto zwrócona została uwaga na dwa zjawiska: kryzys sądownictwa w Polsce oraz usamodzielnienie się etyk zawodowych (prof. M. Zirk-Sadowski).

Poniedziałkowej sesji II. przewodniczył prof. dr hab. T. Gizbert-Studnicki. Sesja objęła:

- referat prof. dr. hab. Piotra Winczorka (Uniwersytet Warszawski) – *Kilka uwag o konstytucjonalizacji źródeł prawa w akcie z dnia 2 kwietnia 1997 roku*;
- referat dr. Włodzimierza Gromskiego (Uniwersytet Wrocławski) – *Aksjologiczne podstawy konstytucyjnej koncepcji źródeł prawa*;
- komunikat mgr. Bartosza Liżewskiego (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) – *Konstytucyjne ujęcie prawa międzynarodowego w systemie źródeł prawa RP*;
- komunikat mgr. Hanny Jakimko (Uniwersytet Wrocławski) – *Ewolucja jurysdykcji na tle przekształceń ustrojowych*.

Impulsem do przeprowadzonej dyskusji był przede wszystkim referat wiodący wygłoszony przez prof. P. Winczorka. Dyskusja oscylowała wokół problematyki źródeł prawa.

Poruszono kwestię genezy koncepcji uregulowania systemu źródeł prawa (prof. S. Wronkowska). Wskazano liczne błędy tej koncepcji wynikające po pierwsze z faktu jej nieadekwatności do zmienionych warunków politycznych, a po drugie stwierdzono brak korespondencji pomiędzy regulowaną materią, a kulturą prawną.

W zakresie poszczególnych źródeł prawa dyskutowano o rozporządzeniu (prof. S. Wronkowska) i ustawie (prof. M. Zirk-Sadowski i prof. P. Winczorek). Odnośnie do ustawy zwrócono uwagę na sejmokrację jako wadę Konstytucji, która powoduje zachwianie równowagi pomiędzy legislacją, a egzekutywą. Skonkludowano, że jedynie władza sądownicza może w obecnym stanie prawnym pozwolić sobie na wejście w poważny konflikt z władzą ustawodawczą.

Kolejna poruszona kwestia dotyczyła dyspersji władzy państwowej (prof. L. Morawski). Dyskutowano zarówno na temat dyspersji „w górę”, jak i dyspersji „w dół”. Zaznaczono, że problem dyspersji dotyczy nie tylko polskiego, ale i światowego konstytucjonalizmu.

Art. 188 Konstytucji zainicjował rozważania teoretycznoprawne dotyczące kolizji w odniesieniu do ujętego w art. 188 terminu „niemożność pogodzenia umowy międzynarodowej z ustawą” (dr A. Kozak). To zagadnienie dało początek dyskusji na temat wykładni językowej i konieczności jej stosowania. Zwrócono uwagę na sytuacje w których należy tą wykładnię pominąć, gdy burzy ona założenia o aksjologicznej spójności aksjologicznych podstaw systemu prawa (prof. M. Zieliński).

Kilka pytań odnosiło się do problematyki prawa natury. Dyskutowano na temat pozytywizacji tegoż prawa w sytuacji ujęcia go w Konstytucji (dr K. Motyka prof. P. Winczorek) i na temat różnic pomiędzy prawem natury jako koncepcją, a prawem natury odwołującym się do praw człowieka (prof. M. Borucka-Arctowa).

W ramach sesji trzeciej, której przewodniczyła prof. dr hab. Maria Borucka-Arctowa, przed dyskusją zostały przedstawione referaty:

- prof. dr. hab. Jerzego Kowalskiego (Uniwersytet Warszawski) – *Idea równości i wolności a prawo*;
- prof. dr. hab. Romana A. Tokarczyka (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) – *Tezy i hipotezy w przedmiocie biojurysprudencji i bioprawa* (przedstawiony z upoważnienia nieobecnego autora przez mgr. Krzysztofa Kukuryka z UMCS);
- dr. Tomasza Kozłowskiego (Uniwersytet Warszawski) – *Aksjologia transformacji polskiej a rewolucja globalna*;
- mgr. Jacka Janowskiego (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) – *Filozoficzne treści zasady pomocniczości*.

Każdy z referentów był adresatem głosów w dyskusji.

W trakcie dyskusji poruszono wiele zagadnień związanych z treściami przedstawionymi w trakcie prezentacji referatów.

Podkreślono, że normy zinternalizowane nie powodują stanu zniewolenia jednostki (dr J. Śmiałowski). Wyjaśniono, że bioprawo i biojurisprudencja są to dwa różne pojęcia (dr J. Śmiałowski, mgr K. Kukuryk).

Postulowano, by polskie życie publiczne w okresie transformacji nie było kształtowane wyłącznie przez wartości liberalne, lecz również powinno się znaleźć miejsce dla innych wartości, na przykład dla wartości niesionych przez katolicką naukę społeczną (Marcin Matczak).

Uwaga zebranych została także skoncentrowana na filozoficznym aspekcie globalizacji. Prof. M. Zirk-Sadowski zapytywał, przywołując słowa ks. prof. J. Tischnera, czy nie jest tak, że ze świadomością postmodernistyczną odbudujemy modernistyczne państwo i sposób myślenia.

Rewolucja globalna jest czymś, czego filozofia postmodernistyczna nie przewidziała, zaś wartości europejskie nie są zagrożone – w aspekcie rewolucji globalnej będą one musiały się odświeżyć, a Polska może w tym zakresie wnieść wiele interesujących elementów. Rewolucja globalna, jako zjawisko dotyczące wszystkich, może oznaczać, że Europa nie znajdzie się na pierwszym miejscu w świecie, a więc nie jest pewne, czy integracja europejska się uda. Integracja ta jest mniej ważna od globalizacji. Wielka Brytania traktuje ją jako otwarcie na świat. Integracja europejska jest istotna o tyle, o ile będzie ona dla Polski dobrą drogą wejścia do świata (dr T. Kozłowski).

Zebrani usłyszeli, że zasada pomocniczości nie jest zasadą liberalną, jest ona zasadą personalistyczną. Oznacza to, że całą rzeczywistość życia społecznego należy budować na człowieku, a wszystkie struktury winny służyć dobru i potrzebom człowieka. Negatywna strona zasady pomocniczości oznacza, że nie wolno jednostkom utrudniać aktywności. W dalszej kolejności możliwe jest stwarzanie warunków i wspieranie (mgr J. Janowski). Ta ostatnia uwaga była odniesieniem do pytania mgr. D. Majora, czy zasada subsydiarności oznacza tylko tworzenie warunków dla działalności organizacji samorządowych oraz pobudzenia aktywności obywatelskiej, czy także pozwala na *działania głębsze*, czyli wspieranie (zastępowanie) działań tych, którzy nie potrafią sobie poradzić w życiu społecznym (chodziło głównie o ludzi niepełnosprawnych).

Zdaniem prof. J. Kowalskiego (odnoszącego się do uwag dr. hab. Z. Pułki), idee równości i wolności nawzajem się wspierają, ale w pewnych granicach; ich relacje wzajemne muszą być dostosowane do specyfiki danego państwa.

Dyskusja zakończyła się polemiką prof. M. Boruckiej-Arctowej z uwagą mgr. J. Janowskiego, że socjologia winna zajmować się opisem rzeczywistości, a filozofia wyjaśnianiem. Referent uznał, że socjologia najpierw daje informacje, na podstawie których można dokonywać wyjaśnień.

Sesja IV.

Bogata dyskusja wieńczyła sesję czwartą, której przewodniczył prof. dr hab. Marek Zirk-Sadowski. Rozważania mówców skoncentrowane były szczególnie na pozycji Trybunału Konstytucyjnego oraz charakterze jego działalności. Dyskusję poprzedzała prezentacja referatów i komunikatów:

- dr. Zygmunta Tobora (Uniwersytet Śląski) i mgr. Tomasza Pietrzykowskiego – *Pojęcie prawa w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego* (przedstawiony przez mgr. Tomasza Pietrzykowskiego);
- mgr. Marzeny Kordeli (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza) – *Rola zasady państwa prawnego w budowie aksjologii prawa*;
- mgr. Sławomira Tkacza (Uniwersytet Śląski) – *Zmiany rozumienia „zasad sprawiedliwości społecznej” w orzecznictwie TK*;
- mgr. Sławomira Pilipca (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) – *Z problematyki pozycji ustrojowej i właściwości TK*.

W pierwszej części dyskusji zajęto się problematyką metodologiczną, a szczególnie metodą przyjętą przez dr. Z. Tobora i mgr. T. Pietrzykowskiego (prof. T. Gizbert-Studnicki, M. Matczak, mgr T. Pietrzykowski). Zastosowana przez autorów metoda analityczna została z jednej strony uznana za niewystarczającą do scharakteryzowania istoty działalności TK (prof. T. Gizbert-Studnicki), a z drugiej strony jako metoda bezpieczna – przy czym przedstawiony został postulat szerszego wykorzystania w prawoznawstwie metody hermeneutycznej (M. Matczak). Jeden z referentów zaproponował rozróżnianie dwóch kwestii: tego, co TK naprawdę robi i tego, co TK mówi o swojej działalności (mgr T. Pietrzykowski).

W oparciu o metodę hermeneutyczną nie zgodzono się z tezą mgr. M. Kordeli, że pojęcie państwa prawnego jest puste (M. Matczak).

Sugerowano, że działalność TK można rozumieć nie tyle jako wywodzenie z systemu prawa i z zasady państwa prawnego szczegółowych zasad, ale jako „wkładanie”, dodawanie do tego systemu nowych zasad (prof. M. Zieliński, prof. S. Czepita). Z tym stanowiskiem polemizowała mgr M. Kordela.

Negatywnie oceniono pozbawienie TK kompetencji do przedstawiania wykładni powszechnie wiążącej oraz praktykę wielu sędziów, którzy nie uzasadniają oddzielnie decyzji interpretacyjnych; postępując tak zastępują się niezawisłością sędziowską, którą *pojmują tak, jakby mieli całkowitą swobodę, jakby nie było żadnych reguł* (prof. M. Zieliński). Przedstawiono także pogląd, że TK nie utworzył jakiegś formuły sprawiedliwości jako konglomeratu określonych formuł sprawiedliwości (mgr S. Tkacz).

Wyrażono pogląd, że działalność TK można rozpatrywać jako ustawiczną próbę uzgadniania dwóch porządków: porządku normatywnego i porządku aksjologicznego; jako niewłaściwe oceniono czynione przez sędziów TK próby połączenia tych dwóch porządków formułą logiczną (prof. K. Pałeczki). Wyrażono także opinię, że działania TK mają absolutne poparcie w logice ocen, w logice deontycznej i logice norm (mgr M. Kordela).

Pytano także, czy w świetle orzecznictwa TK można treść zasady sprawiedliwości społecznej rozpatrywać na trzech płaszczyznach: 1) tworzenia prawa, 2) stosowania prawa, 3) przestrzegania prawa mgr J. Janowski). W świetle odpowiedzi mgr. M. Kordeli, istnieją zasady szczegółowe, które można przyporządkować do poszczególnych zasad, a nie do wszystkich.

Stwierdzono także: *O pozycji ustrojowej TK decyduje to, co on czyni, a nie gdzie w systematyce są umieszczone przepisy o TK* (prof. P. Winczorek). Prof. P. Winczorek przypomniał, że w trakcie prac nad aktualnie obowiązującą Konstytucją Polski pojawiały się propozycje, by TK, zamiast powszechnej wykładni ustaw, zajmował się powszechną wykładnią Konstytucji. Gdyby ta propozycja została odzwierciedlona w Konstytucji, to mielibyśmy *permanently pisaną Konstytucję przez Trybunał. Wtedy TK tworzyłby dla siebie samego podstawę normatywną orzeczeń o zgodności aktów normatywnych z Konstytucją*.

Zdaniem dr. S. Oliwniaka, przy szerokim ujęciu zagadnienia, można powiedzieć, że TK jest organem wymiaru sprawiedliwości. Przywołał przykład Francji, w której mówi się o rządach sędziów i demokracji konstytucyjnej.

Prof. H. Groszyk (sędzia TK w stanie spoczynku) nie zgodził się ze stanowiskiem dr. S. Oliwniaka. W opinii prof. H. Groszyka, TK jest organem władzy sądowniczej (jest to stwierdzone w Konstytucji), ale nie jest organem wymiaru sprawiedliwości. *Nie jest to organ wymiaru sprawiedliwości, gdyż nie jest sądem nad faktami. Wymiar sprawiedliwości to jest sąd nad faktami*. Do istoty TK, jak i całego sądownictwa konstytucyjnego, należy bycie sądem nad normami, a nie nad faktami. W przypadku polskiego TK nie zmieni tego nawet wyjątek dotyczący kompetencji orzekania przez Trybunał o działalności partii politycznych (TK jest tu sądem nad faktami). Natomiast kompetencja TK w zakresie orzekania o celach partii politycznych (określonych w statutach) potwierdza, że jest to sąd nad normami, gdyż *statuty są swoistego rodzaju normami*.

Mgr S. Pilipiec, odnosząc się do stanowisk dyskutantów, w pełni zgodził się z opinią prof. H. Groszyka.

Na kierowaną przez prof. dr. hab. Macieja Zielińskiego sesję piątą składały się dyskusja i poprzedzające ją cztery referaty:

- dr. Andrzeja Batora (Uniwersytet Wrocławski) – *Instrumentalizacja jako aspekt prawa;*
- dr. Roberta Piszko (Uniwersytet Szczeciński) – *Zwyczaj i obyczaj w stosowaniu prawa. Zagadnienia pojęciowe;*
- dr. Artura Kozaka (Uniwersytet Wrocławski) – *O pojęciu prawniczej władzy dyskrecyjnej;*
- dr. Jarosława Niesiołowskiego (Uniwersytet Gdański) i mgr. Pawła Suta (Uniwersytet Gdański) – *Prawo publiczne a zasada swobody umów.*

Podkreślono wielką wagę zagadnień instrumentalizacji i władzy dyskrecyjnej oraz wskazano na występujące między innymi we Włoszech i Francji zjawisko rewolucji sędziów, które wiąże się z uzyskiwaniem samoświadomości przez środowisko sędziowskie i niekiedy oznacza przeciwstawianie się politykom. Rewolucja sędziów nie zawsze znajduje w pełni odzwierciedlenie w uzasadnieniach orzeczeń (prof. M. Zirk-Sadowski).

Dodano, że w działalności organów procesowych można mówić o zwyczajowo przyjętych sposobach postępowania. Przypomniano, że kiedyś mówiło się o „falandzacji prawa” (mgr T. Nie-

miec). Zdaniem dyskutanta, z instrumentalizacją prawa wiążą się między innymi następujące zagadnienia: luka *contra legem*, luka tetyczna, luka konstrukcyjna, kto obsadza kluczowe w państwie stanowiska.

Również głos prof. L. Morawskiego (oceniony przez dr. A. Batora jako „mocny”) dotyczył zagadnienia instrumentalizacji. W świetle odpowiedzi udzielonej przez dr. A. Batora okazało się, że dyskutant i referent nadają pojęciu „instrumentalizacja” inne znaczenie: referent – szersze, a prof. L. Morawski – węższe. Zaznaczono, że legitymizacja działań władzy jest niezwykle istotna i ta problematyka winna być mocniej zaakcentowana w referacie poświęconym prawniczej władzy dyskrecjonalnej (prof. S. Wronkowska).

Prof. L. Leszczyński był ciekaw stanowiska dr. R. Piszko w kwestii wątków aksjologicznych w kategoriach „zwyczaj” i „obyczaj” oraz zasadności zastąpienia klauzuli zasad współżycia społecznego innym sformułowaniem (na przykład dobrymi obyczajami). Referent zauważył, że aktualnie planuje się zastąpić zasady współżycia społecznego zasadami słuszności, ale nie uznał bezsprzecznej potrzeby takiego rozwiązania.

Dodano także, że – mówiąc o zwyczajach i obyczajach – należy zauważać swoistość systemu common law, co jest w polskiej literaturze przedmiotu przedstawiane w opracowaniach Marka Pomorskiego (dr hab. Z. Pułka).

Wiele głosów w dyskusji dotyczyło referatu związanego z zasadą swobody umów. Jak się okazało, obawy dyskutantów (prof. S. Kaźmierczyk, prof. S. Czepita), że autorzy referatu dostrzegają ograniczenia zasady swobody umów jedynie w prawie publicznym, okazały się przedwczesne. Autorzy referatu nie lekceważą należących do prawa prywatnego przepisów *iuris cogentis*, które wyznaczają granice swobody umów. To zagadnienie nie było przedmiotem referatu.

Wyjaśniono, że na zasadę swobody umów należy spojrzeć także w aspekcie procesów globalizacyjnych, w szczególności, gdy obrót prawny odbywa się przy pomocy Internetu i dotyczy elementów związanych z różnymi państwami (dr T. Kozłowski).

Przewodniczącym sesji szóstej był prof. dr hab. Stanisław Kaźmierczyk. W ramach tej części Zjazdu wygłoszono następujące referaty i komunikaty:

- referat dr. hab. Antoniego Kościa SVD (Katolicki Uniwersytet Lubelski) – *Problem mocy wiążącej prawa w świetle współczesnej niemieckiej filozofii prawa*;
- referat dr. Pawła Łabieńca (Uniwersytet Łódzki) – *Josepha Raza i Johna Finnis’a poglądy na temat praw podmiotowych*;
- komunikat mgr. Bartosza Wojciechowskiego (Uniwersytet Łódzki) – *Dekonstrukcja między prawem a sprawiedliwością*.

W trakcie dyskusji zostało nakreślone szerokie tło zagadnienia omówionego w referacie ks. dr. hab. A. Kościa (dr J. Śmiałowski) oraz pytano o źródła mocy wiążącej prawa (prof. P. Winczorek). Wyjaśniono, że etos jest czymś wspólnym dla wszystkich ludzi; wszystkim ludziom – niezależnie od różni światopoglądowych, religijnych – wspólne są pewne wartości; takie, jak ochrona życia, zdrowie, wolność (dr hab. A. Kość SVD).

Stwierdzono, że chociaż finezyjne sposoby rozumowania – np. dekonstrukcjonizm, zaprezentowany przez mgr. B. Wojciechowskiego – mają niewątpliwie dużą wartość, to w pewnych sytuacjach rezultaty ich zastosowania nie muszą być rewelacyjne. Pomimo to, zgłoszony został postulat, by, proponowane przez kierunek dekonstrukcjonistyczny metody powinny być szerzej stosowane przez przedstawicieli prawoznawstwa (dr T. Kozłowski). W uzupełnieniu do referatu dr. P. Łabieńca, dr T. Kozłowski poinformował, że John Finnis, którego wiąże się z Anglią, zachował obywatelstwo australijskie.

Ostatnia – śródowna – sesja VII odbyła się pod przewodnictwem prof. dr. hab. Stanisława Czepity. Materiału do dyskusji dostarczyły następujące referaty i komunikaty:

- referat mgr. Beaty Kanarek (Uniwersytet Szczeciński) – *Teoretyczne problemy pojęcia derogacji*;
- referat mgr. Sylwii Wojtczak (Uniwersytet Łódzki) – *Kilka uwag o aksjologicznym aspekcie zasady „Lex retro non agit”*;
- komunikat mgr. Jarosława Mikołajewicza (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza) – *Prawo intertemporalne w okresie transformacji*;
- komunikat mgr. Krzysztofa Kukuryka (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) – *Obowiązkiwanie normy prawa stanowionego w czasie*;

- referat mgr Ingi Gołowskiej (Uniwersytet Jagielloński) – *Wybrane aspekty aksjologicznej tranzycji prawniczych korporacji zawodowych*;
- referat dr. hab. Andrzeja Korybskiego (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) – *Společne role právníků a změny v právu i změny společných funkcí práva*.

Problematyka korporacji zawodowych prawników i ich ról społecznych oraz derogacja to dwa dominujące nurty dyskusji przeprowadzonej po zaprezentowanych referatach i komunikatach.

W ramach pierwszego nurtu poruszone zostały następujące zagadnienia: wytworzenie paneuropejskiej praktyki prawniczej w powiązaniu z polskimi przygotowaniem wejścia do praktyk europejskich (prof. M. Zirk-Sadowski), kontrola zawodowa edukacji prawniczej na tle doświadczeń innych państw (prof. M. Zirk-Sadowski, dr hab. A. Korybski), problematyka społecznych funkcji prawników, także w powiązaniu z systemem edukacji (prof. L. Morawski, dr hab. A. Korybski). Zwrócono uwagę na ciągłe ewoluowanie zawodu prawnika powodujące wyodrębnienie się i uzyskiwanie coraz większego znaczenia funkcji, które dotychczas na gruncie polskim nie były dominującymi (funkcja mediatora, spowiednika). Poruszono również problem różnicowania się zawodów prawniczych i znaczenia w tej mierze etyki zawodowej (prof. M. Zieliński, prof. M. Zirk-Sadowski). Zauważono bardzo złą tendencję polegającą na ciągłym zmniejszaniu się liczby przedstawicieli zawodów prawniczych w ciałach ustawodawczych – w Sejmie, Senacie oraz na szczeblu samorządowym, przy jednoczesnym obarczaniu prawników odpowiedzialnością za jakość prawa.

Druga część dyskusji odnosiła się do problematyki derogacji. Poruszono następujące kwestie: derogacja jako czynność konwencjonalna (prof. S. Wronkowska, mgr B. Kanarek), splatanie się pojęć derogacji i obowiązywanie (prof. S. Wronkowska), odróżnianie derogacji w koncepcji systemu od derogacji w koncepcji reguł kolizyjnych (prof. M. Zirk-Sadowski). Poruszono także zagadnienie derogacji w ramach systemu, oraz jej rozpatrywanie od systemu do systemów z uwzględnieniem systemu pionowego i poziomego (prof. S. Kaźmierczyk).

Na tle podjętych rozważań pojawiła się ciekawa sugestia, iż nie należy wychodzić od pojęcia derogacji, ale od pojęcia eliminowania z systemu. Tak jak istnieje bogactwo form dodawania do systemu (można dodawać przez stanowienie, przez kształtowanie się prawa zwyczajowego), tak samo istnieje bogactwo form eliminowania z systemu. Nie tylko bowiem akt derogacji eliminuje. Nie ma żadnej symetryczności pomiędzy relacją dodania i eliminacji z systemu, bo norma którą tam wprowadzamy aktem stanowienia nie musi być tymże aktem z tego systemu wyeliminowana (prof. S. Wronkowska).

W pierwszym dniu Zjazdu miały ponadto miejsce obrady Sekcji Polskiej IVR. Zebrani ocenili działalność władz Sekcji w mijającej kadencji oraz dokonali wyboru nowych władz. Wyrazy uznania zostały skierowane pod adresem profesorów Tomasza Gizbert-Studnickiego oraz Marka Zirk-Sadowskiego. Dotychczasowy Przewodniczący Sekcji Polskiej IVR, prof. dr hab. M. Zirk-Sadowski, wybrany został na przedstawiciela Sekcji w międzynarodowych organach IVR. Funkcję tę dotychczas pełnił prof. dr hab. T. Gizbert-Studnicki. Na Przewodniczącego Sekcji Polskiej IVR w nowej kadencji zebrani wybrali prof. dr hab. Leszka Leszczyńskiego.

W najbliższym czasie nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej wydana zostanie książka pt. *Zmiany społeczne a zmiany w prawie – aksjologia, konstytucja, integracja europejska*, pod redakcją prof. dr hab. Leszka Leszczyńskiego. W opracowaniu zawarto teksty referatów i komunikatów przedstawionych w trakcie Zjazdu oraz inne informacje dotyczące XIII Zjazdu Katedr Teorii i Filozofii Prawa.

Bartosz Liżewski, Janusz Polanowski